

TEATR
NARODOWY

IRENEUSZ IREDYŃSKI

KREACJA

TEATR NARODOWY

ZAŁOŻONY W ROKU 1790

Ireneusz Iredyński

KREACJA

TEATR NARODOWY

ZAŁOŻONY W ROKU 1765

Ireneusz Iredyński

KREACJA

reżyseria **Bożena Suchocka**

scenografia **Jan Kozikowski**

premiera 10 września 2010

scena Studio

Pan **Marcin Hycnar**
Nikt **Jerzy Radziwiłowicz**
Gosia **Anna Gryszkówna**

asystentki scenografa **Anita Trzaskowska**
Elwira Szyszka

inspicjent **Adam Borkowski**

realizatorzy światła **Łukasz Obuch**
Dariusz Wieczorek

realizatorzy dźwięku **Piotr Gos**
Marek Wojtulanis

Licencja na wystawienie utworu została wydana przez
Stowarzyszenie Autorów ZAiKS.

IRENEUSZ IREDYŃSKI

Dramatopisarz, prozaik, poeta, tłumacz, scenarzysta i autor piosenek. Urodził się 4 czerwca 1939 roku w Stanisławowie (teren dzisiejszej Ukrainy). Prawdopodobnie jednak odnawiając po wojnie metrykę ujął sobie kilka lat. Ojciec pisarza trafił do armii Andersa, a potem do Londynu, do Polski wrócił dopiero w 1948 roku. W 1943 roku matka Iredyńskiego zostawiła go pod opieką siostr ojca, a sama zniknęła. Niektórzy twierdzą, że była pochodzenia żydowskiego i uciekła, ratując się przed Zagładą. W pamięci artysty matka zapisała się jako kobieta, która opuściła swoje dziecko. To w jej osobie wielu krytyków doszukiwało się pierwowzoru kobiety bezwzględnej i nieodgadnionej, motywu często powracającego w twórczości pisarza.

Po wojnie Iredyński z ciotkami i ojcem przeniósł się do Bochni, a później do Krakowa, gdzie uczęszczał do szkoły podstawowej i liceum, którego nie ukończył. W wieku piętnastu lat uciekł z domu. Był samoukiem. Zadebiutował w 1955 roku na łamach „Dziennika Polskiego” wierszem *Podhale zimą*. W tym samym roku przyjęto go do Koła Młodych krakowskiego oddziału Związku Literatów Polskich. W 1958 przeprowadził się do Warszawy i został pełnoprawnym członkiem ZLP. W tym samym roku, po opublikowaniu utworu w paryskiej „Kulturze”, pisarz stał się obiektem zainteresowania władz i organów Służby Bezpieczeństwa PRL. „Ten człowiek żyje tak, jak pisze” – miał wykrzyknąć Władysław Gomułka podczas VIII Plenum KC PZPR, wymachując egzemplarzem powieści Iredyńskiego *Dzień oszusta*.

W 1966 roku pisarza oskarżono o usiłowanie gwałtu na dziewiętnastoletniej dziewczynie. Okoliczności zdarzenia nie zostały do końca wyjaśnione, ale mimo braku konkretnych dowodów sąd skazał Iredyńskiego na trzy lata więzienia. W jego obronie występowały różne grupy: artyści,

pisarze, dziennikarze, adwokaci, Radio Wolna Europa, ale sąd pozostał nieugięty. Uważa się, że proces był sfingowany. Kiedy Iredyński przebywał w więzieniu, władze zakazały publikacji jego dzieł, a w mediach zapanowała zмова milczenia wokół jego osoby i twórczości. W tym samym jednak czasie zdobywał on popularność za granicą – jego sztuki wystawiano w teatrach szwajcarskich i niemieckich.

Iredyński należał do pierwszego powojennego pokolenia, które wyrosło w realiach Polski Ludowej; okres socrealizmu przeżył w szkole, a po „odwilży” znalazł się już w zupełnie innym świecie. Jego dojrzewanie było niezwykle gwałtowne. Lejący się strumieniami alkohol i burzliwe, pełne ekscesów zachowania były jednym z elementów kreacji środowiska, w którym się obracał, jego sposobem na życie. Sam Iredyński podsyczał swoją legendę polskiego Geneta, „demonia zła”.

Pierwszy tomik wierszy *Wszystko jest obok* opublikował w 1959 roku. Został on dobrze przyjęty przez krytykę i określony mianem świadomej kontynuacji dorobku Tadeusza Różewicza. W tym samym roku, pod pseudonimem Umberto Pesco, wydał powieść kryminalną *Ryba płynie za mordercą*. Kolejnymi tomami jego poezji były *Moment bitwy* (1961) i *Muzyka konkretna* (1971). Iredyński był autorem cenionych powieści m.in. wspomnianego *Dnia oszusta* (1962), *Ukrytego w słońcu* (1963) – mikropowieści, której nie pozwolono drukować w postaci książki „ze względu na zastrzeżenia ideowo-obyczajowe” (została wydana w miesięczniku „Twórczość”, dzięki zabiegom redaktora naczelnego Jarosława Iwaszkiewicza); *Człowieka epoki* (1971) i *Manipulacji* (1974). Zbiór opowiadań opublikował w tomie *Związki uczuciowe* (1970). Napisał kilka scenariuszy filmowych, m.in. *Sam pośród miasta* (1965), *Kardiogram* (1971), *Roman i Magda* (1978).

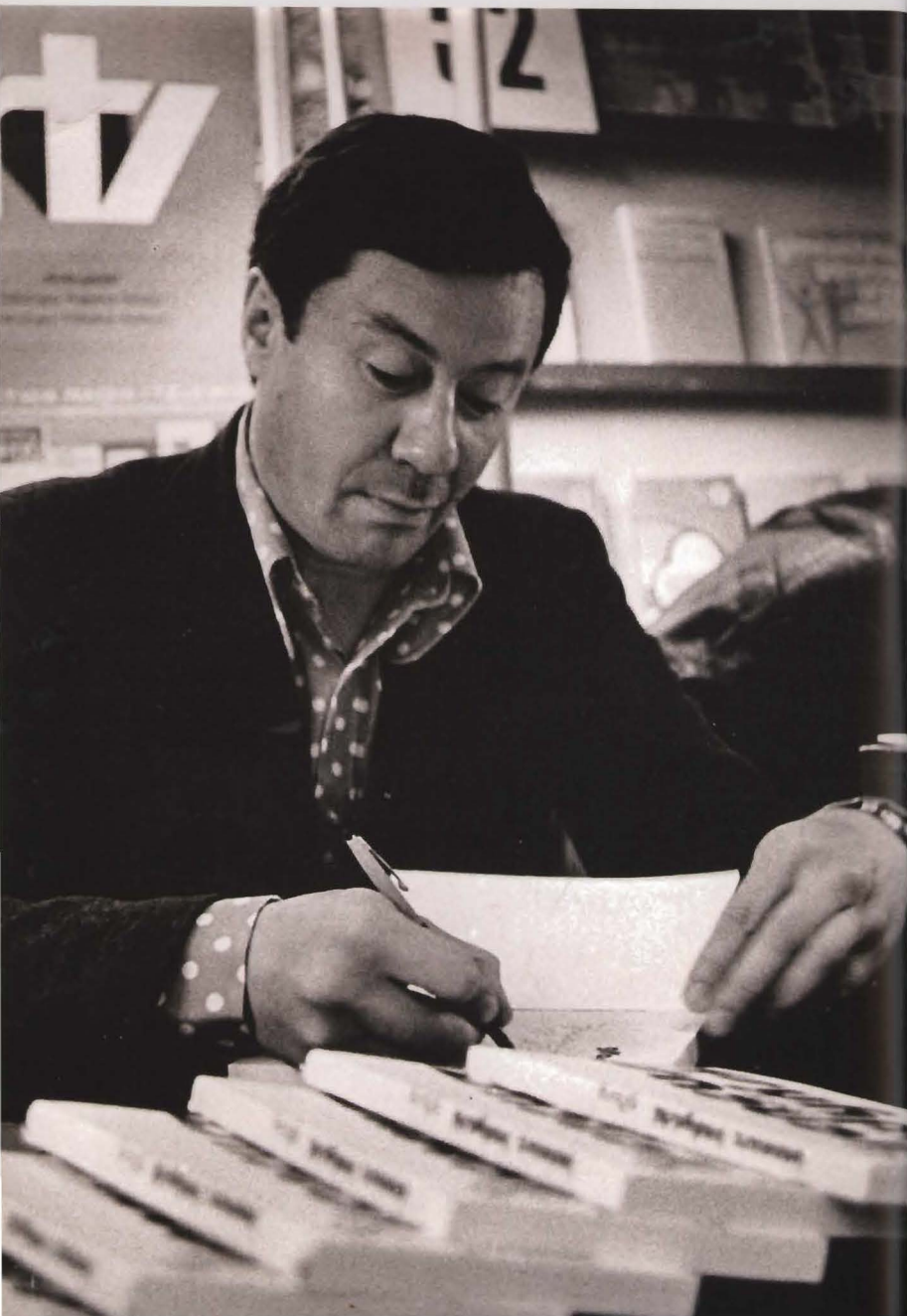
Jako dramaturg zadebiutował *Męczeństwem z przymiarką* (1960). Jego najważniejszymi sztukami są: *Jaseltka-moderne* (1962), osadzone w realiach obozu koncentracyjnego, które według Konstantego Pużyny „zaliczyć trzeba do najlepszych sztuk lat sześćdziesiątych” i *Żegnaj, Judaszu* (1965), studium zdrady dotyczące zagadnień związanych z terrorystyczną konspiracją (prapremiera utworu odbyła się w 1968 roku w Zurychu). Do cenionych dramatów Iredyńskiego krytyka zalicza też

Samą stodycz (1971), *Trzecią pierś* (1973), *Daczę* (1979), *Ołtarz wzniesiony sobie* (1981) i *Kreację* (1984). Jego sztuki były tłumaczone na niemiecki i angielski oraz grane regularnie w teatrach zachodniemieckich. W Polsce dramaty Iredyńskiego reżyserowali: Jerzy Jarocki (*Męczeństwo z przymiarką*, Teatr Wybrzeże w Gdańsku, 1960), Konrad Swinarski (*Żegnaj, Judaszu*, Stary Teatr w Krakowie, 1971), Zygmunt Hübner (*Sama stodycz*, Teatr Współczesny w Warszawie, 1973), Miłkołaj Grabowski (*Dacza*, Teatr im. Jaracza w Łodzi, 1979), Feliks Falk (*Kreacja*, Teatr im. Jaracza w Łodzi, 1985). Pisarz zmarł 9 grudnia 1985 roku w Warszawie. Pochowany został w katakumbach na Starych Powązkach.

W minionym dwudziestolecu zainteresowanie twórczością pisarza było znikome, a polski teatr w zasadzie przestał interesować się jego utworami. Wyjątkiem było dyplomowe przedstawienie Akademii Teatralnej w Warszawie *Żegnaj, Judaszu* (2002) w reżyserii Bożeny Suchockiej. Na przelomie 2009 i 2010 roku nakładem Warszawskiej Firmy Wydawniczej ukazały się dwa pierwsze tomy dzieł zebranych pisarza.

[od lewej] Stanisław Grochowiak, NN, Ireneusz Iredyński, Nina Ciotek, Andrzej Brycht – fot. Erazm Ciotek

IREDYŃSKI O SOBIE:

Drukować zacząłem, mając czternaście lat, i teraz, mając lat trzydzieści jeden, patrzę z rozbawieniem – ale i też z zazdrością – na tego chłopca, który techtany przez Demonka Dorastania pisał gorączkowo wiersze i biegł z nimi do redakcji pełen wiary w uświęcającą moc Literatury; jakże nie zazdrościć temu chłopcu wiary, dzięki której miał poczucie sensowności tego, co robi? Dzisiaj, mając za sobą kilka tomów wierszy, trochę więcej powieści i jeszcze więcej sztuk teatralnych, mając za sobą to, co niektórzy nazywają sukcesem zawodowym, odnoszę często wrażenie, że pisanie jest absurdalną grą. Nie jest to, oczywiście, totalna niewiara w literaturę, gdyby tak było, zmieniłbym zawód; myślę, że częste momenty zwątpienia są nieodzowne, jeżeli chce się mieć trochę satysfakcji z tego, co się robi. Czytałem o sobie najróżniejsze zdania, a to, że jestem młody gniewny, sentymentalny, awangardowy, konserwatywny, amoralista, moralista, i tak dalej, i tak dalej; każde z tych zdań przyjmowałem do wiadomości, jakby dotyczyło kogoś innego. Wiem, że ciągle piszę ten sam wiersz, tę samą powieść, tę samą sztukę, chociaż gatunki to odległe, łączy je ten sam rodzaj wyobraźni. I wystarczy mi, że ten rodzaj wyobraźni jest rozpoznawany jako mój przez pewien krąg odbiorców z różnych pokoleń. Jeżeli już jestem przy kwestii wieku, to zadziwiają mnie tak ostatnio popularne narzekania niektórych młodych i młodzieżowych pisarzy na swą nieciekawą biografię, co ma oznaczać żal, iż nie przeżyli oni wojny; uważam ich za szczerych idiotów, choćby tylko dlatego, że pisarzowi nie są potrzebne martyrologie, lecz talent.

Ireneusz Iredyński, przedmowa do *Armelle*, „Polska” 1971 nr 2.

...przecież ja piszę ciągle jedną i tę samą sztukę. Warianty jednego dramatu. Wszystkie moje sztuki są o przemocy, takiej czy innej, ale o przemocy. To wisi w powietrzu, nosimy to w sobie, nie potrzeba być nawet szczególnie uczulonym medium... To fascynacja i odraza, zapatrzenie i lęk, wiwisekcja i prześmiewanie, nadzieja i rozpacz...

Piszę ciągle jedną i tę samą sztukę. Z Ireneuszem Iredyńskim rozmawia Andrzej Wróblewski, „Teatr” 1971 nr 10.

Słowo *katharsis* miało sens wtedy, gdy sztuka była blisko spokrewniona z religią lub magią. Dzisiaj w odniesieniu do sztuki to pusty dźwięk. (...) Dlaczego mamy mówić o psychoterapeutycznej funkcji literatury, gdy możemy powiedzieć, używając równie scjencyjnego języka, o jej funkcji psychobodźcowej. Wydaje mi się, że literatura w małym stopniu leczy duszę, tę rolę o wiele lepiej spełnia na przykład psychiatria z psychoanalizą, psychodramami i farmakologią, tę funkcję o wiele lepiej spełnia religia czy przyjazne kontakty osobiste. A literatura daje nam bodźce do przemyśleń lub wzruszeń. Bądźmy skromni. Nigdy nie wierzyłem nadętym prorokom, którzy hałasowali, że literatura powinna się wstydzić tego, że jest tylko literaturą. A może jest tylko rozrywką?

Każdy z nas jest trochę wieszczkiem. Z Ireneuszem Iredyńskim rozmawia Krystyna Nastulanka, „Polityka” 1975 nr 13.

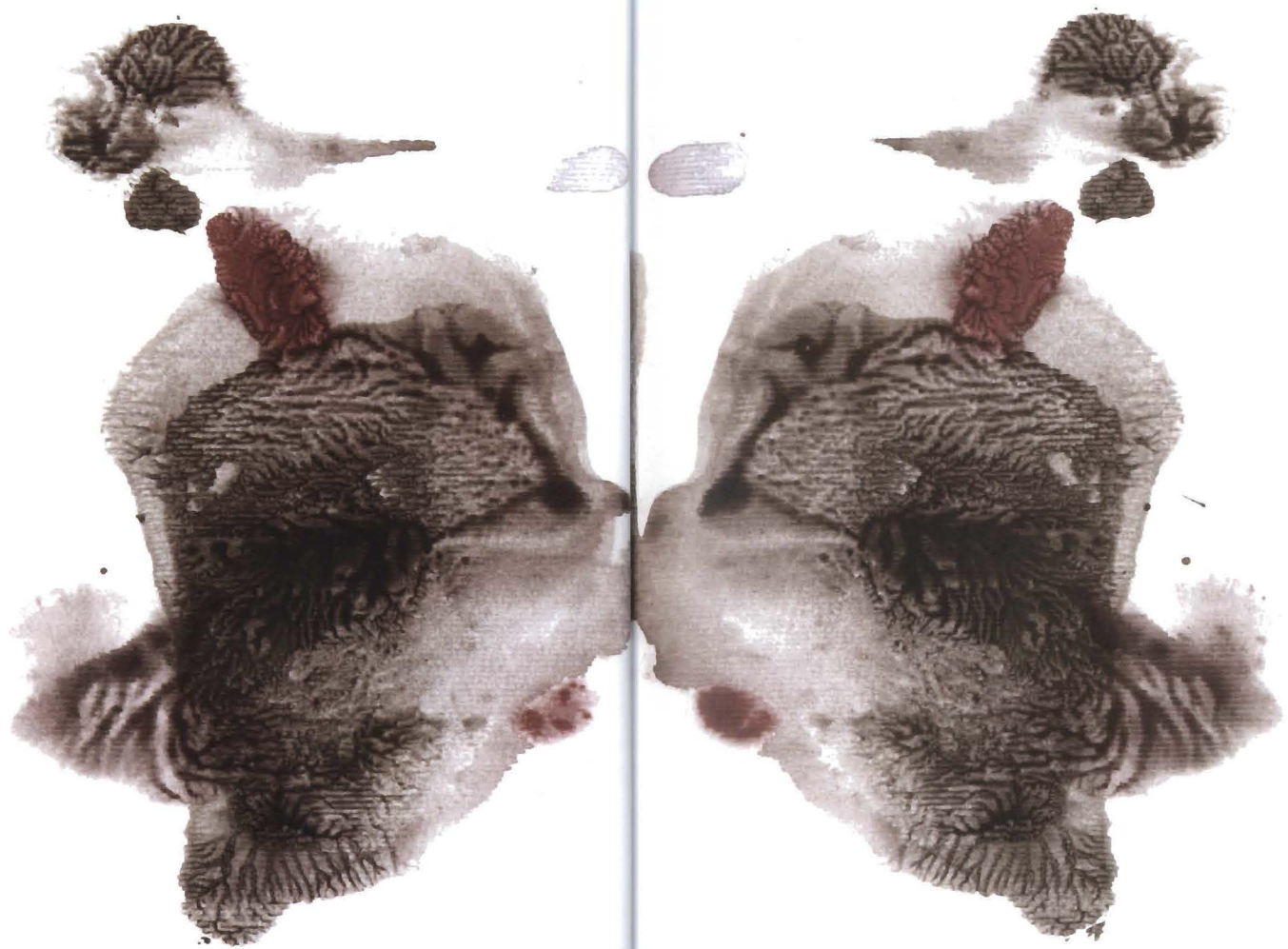
Myślę, że bohater literacki to projekcja wyobraźni pisarza, to jego sny, rozterki, jego wiedza, jego dialektyka, no i oczywiście – podświadomość. Mnie interesują skrajności, w nich odnajdują się najbardziej wyraziście tendencje naszych lat. Na naszych oczach dzieje się umieranie pewnego świata, nasza przyszłość jest zakryta. Moi bohaterowie są personifikacją niepokojów.

Dobra proza i dramat to dla mnie przeżycie. Z Ireneuszem Iredyńskim rozmawia Halina Murz-Stankiewicz, „Wiadomości” 1972 nr 14.

[od lewej] Ireneusz Iredyński, Stanisław Grochowiak – fot. Erazm Ciołek

BOŻENA SUCHOCKA

Aktorka, reżyserka, pedagog. Absolwentka wydziałów: Aktorskiego (1985) i Reżyserii (1991) warszawskiej PWST. Zadebiutowała na deskach warszawskiego Teatru Ateneum w Warszawie, rolą w sztuce *Złe zachowanie* Strzeleckiego, w reżyserii autora (1984). Wystąpiła m.in. w przedstawieniu Piotra Cieślaka (Maria Gryga w *W dżungli miast* Brechta, PWST w Warszawie, 1985) i w przedstawieniu w swojej reżyserii (Panna Fitt w *Którzy upadają* Becketta, Teatr Ateneum w Warszawie, 1990 – współreżyseria Jarosław Ostaszewicz).

Reżyserowała również w innych teatrach warszawskich: Dramatycznym (*Bracia i siostry* Stein, 1995; *Farrago* Amejko, 2000), Rozmaitości (*Dog Łamtiuginy*, 1998), a także w Teatrze im. Adama Mickiewicza w Częstochowie (*Kordian* Słowackiego, 2004). Sprawowała opiekę artystyczną nad autorskim spektaklem Igora Gorzkowskiego *Wynajmę pokój* w Teatrze Stara Prochownia w Warszawie. W Teatrze Telewizji reżyserowała przeniesienie swojego spektaklu *Bracia i siostry* (1990).

Jest wykładowczynią warszawskiej Akademii Teatralnej (dawniej PWST). W latach 2002–2008 była dziekanem Wydziału Aktorskiego. Reżyseruje przedstawienia dyplomowe studentów tego wydziału, m.in. *Antygonę* Sofoklesa (1997), *Joko świętuje rocznicę* Topora – współpraca reżyserka (1997), *Żegnaj, Judaszu* Iredyńskiego (2002) i *Putapkę* Rózewicza (2006).

JAN KOZIKOWSKI

Scenograf. Absolwent Wydziału Aktorskiego PWST. Współpracuje m.in. z Markiem Fiedorem, Piotrem Kruszczyńskim, Piotrem Ciepłakiem, Jackiem Orłowskim, Igorem Gorzkowskim, Grzegorzem Wiśniewskim, Izabellą Cywińską, Grzegorzem Chrapkiewiczem, Wojciechem Smarzewskim, Markiem Pasiecznym, Adamem Nalepą.

Zrealizował scenografię do spektaklu baletowego *The Abbyss Within* wg *Drewnianego księcia* Bartóka w reżyserii Łászló Magacza w Teatrze Merlin w Budapeszcie (2004).

W Teatrze Narodowym współpracował z Wojciechem Malajkatem (*Wędrowiec* McPhersona, 2007), Arturem Tyszkiewiczem (*Mrok* Bielińskiego, 2008; *Balladyna* Słowackiego, 2009), Igorem Gorzkowskim (*Polowanie na tosia* Walczaka, 2009).

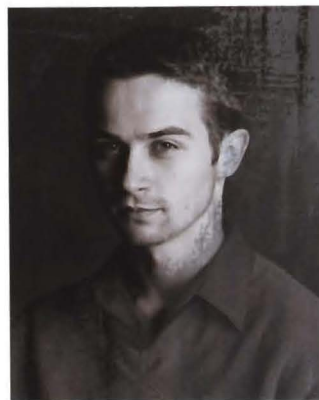
Jest autorem scenografii do filmu *Pół serio* w reżyserii Tomasza Koneckiego i kostiumów do filmów *Testosteron* i *Ciało* (oba w reżyserii Andrzeja Saramonowicza i Tomasza Koneckiego).

Laureat nagród za scenografię do spektakli *Matka Joanna od Aniołów* na XXVII Opolskich Konfrontacjach Teatralnych „Klasyka Polska” (2002) i na I Ogólnopolskim Konkursie na Teatralną Inscenizację Dawnych Dzieł Literatury Europejskiej (2006), oraz *Wszystkim Zygmuntom między oczy!!!* na XII Ogólnopolskim Konkursie na Wystawienie Polskiej Sztuki Współczesnej (2006).

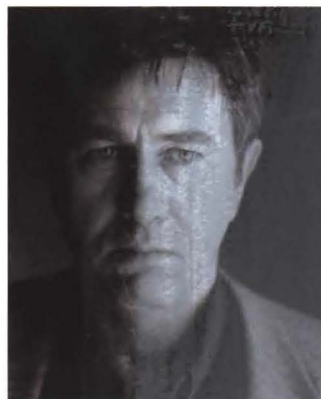
ANNA GRYSZAKÓWNA

Absolwentka warszawskiej Akademii Teatralnej (2002). Od 2004 roku w zespole Teatru Narodowego. Zagrata tu w przedstawieniach Jerzego Grzegorzewskiego [Ofelia-Ofelia w *Hamlecie Stanisława Wyspiańskiego*, 2003; Aktorka w *Duszyccze* Różewicza, 2004; Anna / Syrena Ladacznica w *On. Drugi Powrót Odysa* Grzegorzewskich, 2005; Helena w *Śnie nocy letniej* Shakespeare'a, od 21.10.2005], Jerzego Jarockiego [rola w *Błądzeniu* wg Gombrowicza, 2004], Jana Englerta [Henrieta we *Władzy Deara*, 2005; rola w *Ślubach panieńskich* Fredry, 2007], Ondreja Spišáka [Puella w *Merlinie* Stobodzianka, od 5.11.2005], Piotra Cieplaka [rola w *Opowiadaniach dla dzieci* wg Singera, 2007], Antoniny Grzegorzewskiej [rola tytułowa w *Ifigenii* Grzegorzewskiej, 2008].

MARCIN HYCNAR

Absolwent warszawskiej Akademii Teatralnej (2006). Od 2006 roku w zespole Teatru Narodowego. Zagrał tu w przedstawieniach Agnieszki Glińskiej [Jacek Gołąb w *2 maja* Saramonowicza, 2004; Katurian w *Podszycielu* McDonagha, 2006], Jerzego Jarockiego [Fuks w *Kosmosie* wg Gombrowicza, 2005, Artur w *Tangu* Mrożka, 2009], Jana Englerta [Gustaw w *Ślubach panieńskich* Fredry, 2007], Artura Tyszkiewicza [Marek w *Mroku* Bielińskiego, 2008; Kostryn w *Balladynie* Stowackiego, 2009], Macieja Prusa [Postaniec w *Wiele hałasu o nic* Shakespeare'a, 2008].

JERZY RADZIWIŁOWICZ

Aktor, pedagog, tłumacz. Absolwent warszawskiej PWST (1972). W latach 1972–1996 był aktorem Starego Teatru w Krakowie, gdzie grał w spektaklach m.in. Jerzego Jarockiego, Konrada Swinarskiego, Andrzeja Wajdy, Wandy Laskowskiej, Jerzego Grzegorzewskiego, Tadeusza Bradeckiego. Od 1998 roku w zespole Teatru Narodowego. Zagrał tu w przedstawieniach Jerzego Grzegorzewskiego [Przewodnik chóru górali w *Halce Spinozie* Grzegorzewskiego, 1998; Pankracy w *Nie-Boskiej komedii* Krasińskiego; Kaliban w *Morzu i zwierciadle* Audena, 2002; On w *On. Drugi Powrót Odysa* Grzegorzewskich, 2005], Agnieszki Lipiec-Wróblewskiej [Deeley w *Dawnych czasach* Pintera, 2000], Piotra Cieplaka [Jan Nepomucen Wojewoda w *Nartach Ojca Świętego* Pilcha, 2004], Jacques'a Lassalle'a [Orgon w *Tartuffie* Molière'a, 2006 i Trivelin w *Umowie, czyli Łajdaku ukaranym* Marivaux, 2009 – obie sztuki grane w jego tłumaczeniu], Jerzego Jarockiego [Włodzimierz Iljicz Uljanow-Lenin w *Mitości na Krymie* Mrożka, 2007], Agnieszki Olsten [rola tytułowa w *Otellu* Shakespeare'a, 2008], Antoniny Grzegorzewskiej [Agamemnon w *Ifigenii* Grzegorzewskiej, 2008], Artura Tyszkiewicza [Grabiec w *Balladynie* Stowackiego, 2009].

Dwukrotnie otrzymał Nagrodę im. Aleksandra Zelwerowicza: w 1991 roku za rolę Henryka w *Ślubie* Gombrowicza w reż. Jerzego Jarockiego [Stary Teatr w Krakowie, 1991] i w 2003 roku za rolę Kalibana w *Morzu i zwierciadle* Audena w reż. Jerzego Grzegorzewskiego [Teatr Narodowy, 2002]. Laureat Dorocznej Nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w dziedzinie teatru (2006) i Nagrody Specjalnej miesięcznika „Teatr” (2009).

Spis ilustracji:

strona 2

Ireneusz Iredyński, rok 1955. Ze zbiorów Doroty Marczewskiej.

strona 7

Ireneusz Iredyński, około roku 1970. Ze zbiorów Doroty Marczewskiej.

strona 9

[od lewej] Stanisław Grochowiak, NN, Ireneusz Iredyński, Nina Ciołek, Andrzej Brycht, luty 1971. Fot. Erazm Ciołek.

strona 10

Ireneusz Iredyński, rok 1974. Ze zbiorów Warszawskiej Firmy Wydawniczej.

strona 13

[od lewej] Ireneusz Iredyński, Stanisław Grochowiak, kwiecień 1974. Fot. Erazm Ciołek.

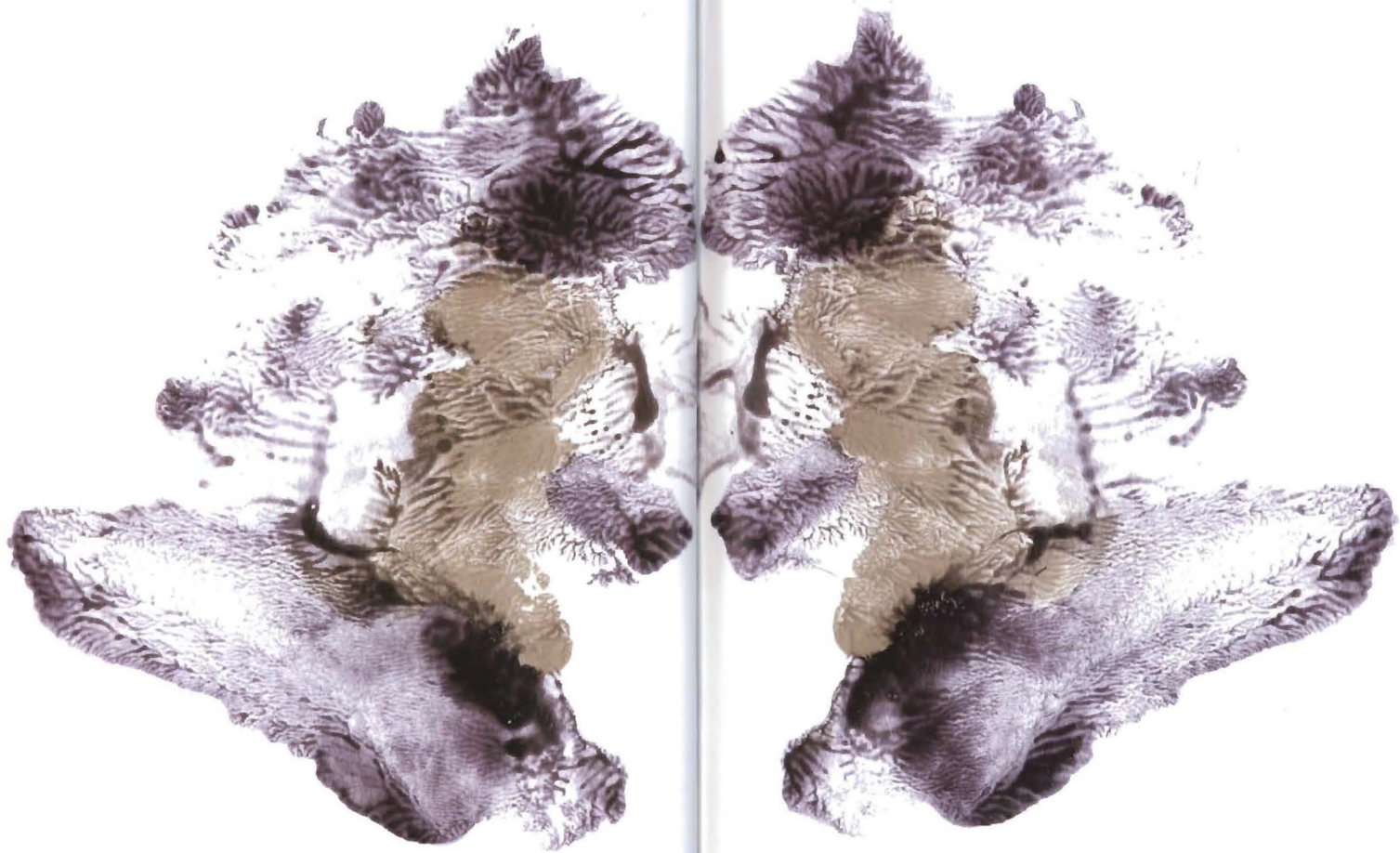
strony 16–20

Portrety twórców i aktorów. Fot. Andrzej Georgiew. Archiwum Artystyczne Teatru Narodowego.

PODZIĘKOWANIA

Teatr Narodowy dziękuje pani Dorocie Marczewskiej za pomoc oraz użyczenie zdjęć Ireneusza Iredyńskiego i zgodę na ich użycie w programie.

Teatr Narodowy dziękuje Warszawskiej Firmie Wydawniczej za pomoc oraz użyczenie zdjęć Ireneusza Iredyńskiego i zgodę na ich użycie w programie.

dyrektor naczelny **Krzysztof Torończyk**
dyrektor artystyczny **Jan Englert**

dyrektor techniczny **Miroslaw Łysik**

główny brygadier sceny **Lech Orzechowski**
główny oświetleniowiec **Zbigniew Szulim**
główny akustyk **Mariusz Maszewski**
kierownik zespołu rekwizytorów **Zbigniew Fortuna**
kierownik zespołu pracowni dekoracji **Michał Roszkiewicz**
kierownik zespołu pracowni kostiumów **Anita Trzaskowska**
główny specjalista zespołu obsługi urządzeń scenicznych **Wojciech Hulewicz**
kierownik pracowni mechaniczno-ślusarskiej **Edmund Kwiatkowski**
kierownik pracowni stolarskiej **Grzegorz Jończyk**
kierownik pracowni krawieckiej damskiej **Anna Urbańska**
kierownik pracowni krawieckiej męskiej **Roman Żbikowski**
kierownik pracowni modelatorsko-malarskiej **Marek Ludański**
kierownik zespołu tapicerskiego **Waldemar Głowala**
kierownik zespołu charakteryzatorów **Leszek Galian**
kierownik zespołu garderobianych **Agnieszka Chojnowska**

zastępca dyrektora artystycznego – kierownik literacki **Tomasz Kubikowski**

kierownik muzyczny **Miroslaw Jastrzębski**
kierownik działu literackiego **Pawel Płoski**
kierownik działu promocji **Anna Pękala**
kierownik impresariatu **Adriana Lewandowska**
kierownik działu organizacji pracy artystycznej **Barbara Rusznica**

redakcja programu **Dorota Semenowicz, Michał Smolis**
projekt graficzny **Studio graficzne Temperówka, temperówka.pl**

kasy
Plac Teatralny 3 (tel. 22 69 20 610)
wt.–sob. 11.00–14.30 i 15.00–19.00 lub do rozpoczęcia przedstawienia
nd. przed przedstawieniem od 16.00
ul. Wierzbowa 3 (tel. 22 69 20 807) na godzinę przed przedstawieniem

www.eBilet.pl
kasy Eventim / www.eventim.pl

rezerwacja
pon.–pt. 9.00–19.00, tel. 22 69 20 604, 22 69 20 664
faks 22 69 20 742

Teatr Narodowy
Pl. Teatralny 3
00-077 Warszawa

www.narodowy.pl

cena programu: 5 zł (w tym VAT)

egzemplarz bezpłatny

ZE ZBIORÓW
Instytutu Teatralnego

